

MARRASKUUSSA MAASTRICHTISSA

EUROOPPALAISEN TIETEENHISTO- RIAN KATSELMUS

Anita Honkala

Science in Europe – Europe in Science
1500–2000
Maastricht, Alankomaat 4.–6.11.2004

Alankomaiden tietehistorian seura Gewina ja tuore Euroopan tietehistorian seura (European Society for the History of Science, ESHS) järjestivät Maastrichtin konferenssin yhteistyössä. Tietehistorialla viitataan tässä tapauksessa erityisalojen oppihistorian lisäksi myös lääketieteen, teknologian ja matematiikan historian aloihin. Perinteisesti näillä aloilla on ollut omatkin järjestönsä. Vastaavasti esimerkiksi kemian historian konferensseja on organisoitu erikseen eri puolilla Eurooppaa: 2003 kokoonnuttiin Budapestissa, tämän vuoden syyskuussa on vuorossa Lissabon. Maastrichtissa pyrkimyksenä oli siis luoda yleiskatsaus eurooppalaisen tietehistorian koko kenttään sen laajimmassa merkityksessä.

Tietehistoria on yksi niistä erityisaloista, joiden kehittämiseen mm. Euroopan komissio ja eurooppalaisten tiedejärjestöjen liitto ALLEA (All European Academies) ovat 1990-luvulta lähtien kiinnittäneet huomiotaan. Tavoitteena on edistää eurooppalaisen verkostoitumisen edellytyksiä sekä kehittää alaa edelleen asiantuntijavoimin. Tähän mennessä tunnetuin eurooppalainen tietehistorian järjestö on jo pitkään ollut British Society for the History of Science (BSHS), jonka toiminnan suunnittelu ja

johto ovat olleet lähinnä brittien käsissä, kuten tietenkin nimestäkin voi jo päätellä. Myös ESHS:n puheenjohtajana toimii alan englantilainen edustaja. Tehtävään on valittu Oxfordin yliopiston tietehistorian professori Robert Fox, joka on erikoistunut fysikaalisten tieteiden ranskalaiseen oppihistoriaan 1700-luvulta 1900-luvun alkuun.

ESHS:n virallinen perustamiskokous järjestettiin Pariisissa lokakuussa 2003. Maastrichtissa pidettiin ensimmäinen yleiskokous konferenssin yhteydessä. Päämääräkseen ESHS on asettanut eurooppalaisten tutkijayhteisöjen yhteistyön ja tietehistorian asian edistämisen erilaisissa koulutusohjelmissa. Järjestöllä on omat nettisivut, jäsentiedotteet ja sähköpostilista. Pidemmän tähtäimen tavoitteita ovat alan rahoitusmahdollisuuksien edistäminen, oma julkaisutoiminta ja bibliografinen kartoitustyö. ESHS pyrkii myös verkostoitumaan eri maiden kansallisten tietehistorian seurojen ja tiedejärjestöjen kanssa. Suomessa järjestölinkkeinä voisivat toimia esimerkiksi Tekniikan Historian Seura ja Tieteiden ja teknologian historian verkosto Torus.

Maastrichtin kokouksessa pidettiin tervetulleena ideana ajatusta kierrättää konferensseja joka toinen vuosi eri Euroopan maissa. Kokouksessa tehtiinkin periaatepäätös, jonka mukaan seuraava tietehistorian yleiskonferenssi on vuonna 2006 Krakovassa, Puolassa. Kilpailevia ehdotuksia ei esitetty. Jatkossa kenties suomalaisetkin voisivat harkita ottavansa vastuun tapahtumasta. Tietehistoria on maassamme edelleen erittäin niukasti resursoitu ala, joten kansainvälisellä konferenssilla saattaisi olla tässä mielessä tärkeä sysäysvaikutus. Ylikansallinen huoli tietehistorian ja sen opetuksen tilasta välittyi myös Maastrichtissa käydyistä käytäväkeskusteluista. Keskiasteen opetusohjelmissa tietehistorialle ei ole tilaa, opetuksessa tarvittava asiantuntemus on heikkoa, eivätkä alan asiantuntijat välttämättä onnistu kohtaamaan toisiaan toimies-

saan eri yliopistoissa tai korkeakouluissa.

Kokouksen osanottajat esittivät myös kritiikkiä ESHS:ää kohtaan. Järjestön nuorta sihteeriä ja yhtä tieteellisen toimikunnan jäsentä lukuun ottamatta vastuuhenkilöt ovat miehiä, ja lukumääräänsä nähden itäeurooppalaiset ovat aliedustettuina. Tieteenhistoriallisen tutkimuksen traditiot ovat itäeurooppalaisissa maissa olleet erilaisia – historiankirjoituksen lähtökohdat ovat entisissä sosialistimaissa edelleen muuttumassa ja kehittymässä. Sitä tärkeämpää olisikin se, että itäeurooppalaiset tieteenhistorioitsijat voisivat olla mukana paneurooppalaisessa yhteistyössä myös päättäjinä ja toiminnan suunnittelijoina. Aiheesta käytti puheenvuoron muun muassa Sona Strabanova, Prahan Kaarlen yliopiston apulaisprofessori.

Varsinaisen tieteenhistorian konferenssin puolella kuuntelin lähinnä kemian historiaan tai Saksan tieteenhistoriaan liittyviä esitelmiä. Osanottajia oli yhteensä yli 80, joten kahden päivän aikana rinnakkaisessioita oli kolmesta neljään. Oma esitelmäni käsitteli suomalaisten ja saksalaisten kemistien välisiä kontakteja sekä suomalaisen kemian tutkimuksen erityispiirteitä 1800-luvun lopulla. Konferenssin alkupuoli oli varattu lähinnä kutsuvieraiden puheisiin ja alankomaalaisen tutkimusohjelman esittelyyn.

Yksittäisistä esitelmistä mieleeni jäi Heiner Fangerauin esitys saksalaiskansallisen tieteenharjoittamisen tyylin ongelmista 1800- ja 1900-luvun taitteessa. Yhdysvaltoihin emigroitunut fysiologi Jacques Loeb arvosteli kirjeissään fyysikko Ernst Machille saksalaista tapaa tutkia luonnontieteitä. Loebin mukaan tutkimusote oli liian holistinen; positivistisempi asenne tutkimukseen auttaisi Saksaa säilyttämään johtoaseman luonnontieteissä. Näin hän ennakoiki kriisiä saksalaisessa tutkimuksessa.

Kaikesta päätellen alankomaalaiset ovat varsin hyvin organisoituneita tieteenhistorian tutkimuksen alalla: julkaisutoiminta on vilkasta, tutkimushankkeita on mukavasti

vireillä, joukkoon on liittynyt useita nimekkäitä ulkomaalaisia tutkijoita ja ala kiinnostaa opiskelijoita. Maastrichtin yliopistossa oppiaine kuuluu kulttuuritieteisiin. Esimerkiksi Tanskassa ja Norjassa tieteenhistoriaa opiskellaan tyypillisesti luonnontieteiden opintojen yhteydessä. Suomessa tieteiden ja teknologian historian opintoja voi suorittaa yksittäisten kurssien lisäksi keskitetysti Oulun yliopistossa ja valtakunnallisessa Torusverkostossa.

Linkit:

European Society for the History of Science, <http://www.eshs.org>

British Society for the History of Science, <http://www.bshs.org.uk>

All European Academies, <http://www.allea.org>

FM Anita Honkala on tieteiden ja teknologian historian valtakunnallisen verkoston Toruksen koordinaattori ja Oulun yliopiston aate- ja oppihistorian jatko-opiskelija.
Sähköposti: anita.honkala@oulu.fi